

บทที่ 4

ผลการวิจัย และอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกรในโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ (1) สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) สภาพสระน้ำและการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร (3) สภาพของปัญหาในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร (4) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพสระน้ำ กับการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร

4.1 สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

4.1.1 สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม

4.1.1.1 ข้อมูลจำแนกตามสภาพพื้นฐานทางด้านสังคม ผลการศึกษา (ตารางที่ 3) อภิปรายได้ ดังนี้

1) เพศ พบว่า เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 85.7 เป็นชาย และส่วนที่เหลือหรือร้อยละ 14.3 เป็นหญิง ทั้งนี้อาจจะเป็นสาเหตุว่าสังคมไทยและระเบียบของทางราชการกำหนดให้ชายเป็นหัวหน้าครัวเรือน

2) อายุ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 49 ปี สูงสุด 77 ปี ต่ำสุด 22 ปี และเกษตรกรร้อยละ 21.4 มีอายุระหว่าง 46 – 50 ปี รองลงมาร้อยละ 17.6 มีอายุระหว่าง 41 – 45 ปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 14.8 13.7 13.2 12.6 และ 6.7 มีอายุระหว่าง 56 – 60 ปี 35 – 40 ปี อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป 51 – 55 ปี และมีอายุน้อยกว่า 35 ปี ตามลำดับ

3) ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66.5 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 13.2 จบต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.6 4.4 2.2 และร้อยละ 1.1 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 7 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 5 และจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากความยากจนของเกษตรกรและปัญหาแรงงานในครัวเรือน ซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถส่งบุตรเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงกว่าการศึกษามัธยมศึกษาได้

4) **จำนวนสมาชิกในครัวเรือน** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 5.20 คน สูงสุด 11 คน ต่ำสุด 1 คน และเกษตรกรร้อยละ 38.5 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 – 4 คน รองลงมาร้อยละ 37.4 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5 – 6 คน ส่วนที่เหลือร้อยละ 21.4 และร้อยละ 2.7 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คน และมีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน ตามลำดับ

5) **การเป็นสมาชิกกลุ่ม** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกภาพของตนเองสังกัดกลุ่มต่าง ๆ มากกว่า 1 กลุ่ม ส่วนมากร้อยละ 78.0 เป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมาร้อยละ 44.5 เป็นกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 41.8 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 30.8 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 20.3 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 15.9 เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และร้อยละ 6 เป็นคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะเห็นว่าผู้ร่วมโครงการทั้งหมดมีสมาชิกภาพเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทุกราย ทั้งนี้อาจมีส่วนเนื่องจากผลพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของรัฐบาล และเอกชนที่ผ่านมา ทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม เช่น เกษตรกรมีความจำเป็นในด้านเงินลงทุนเกษตรกรจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มของ ธ.ก.ส. ก่อนจึงจะขอกู้เงินได้เป็นต้น และจากผลการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีจำนวนน้อยร้อยละ 15.9 ที่เป็นเช่นนี้เพราะเกษตรกรยังขาดการส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนครั้งในการได้รับการส่งเสริมโดย การเข้าเยี่ยมของเกษตรตำบลเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม

สภาพทางสังคม	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
เพศ		
ชาย	156	85.7
หญิง	26	14.3
อายุ		
น้อยกว่า 35 ปี	12	6.7
35 – 40 ปี	25	13.7
41 – 45 ปี	32	17.6
46 – 50 ปี	39	21.4

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพพื้นฐานบางประการทางด้านสังคม
(ต่อ)

สภาพทางสังคม	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
อายุ		
51 – 55 ปี	23	12.6
56 – 60 ปี	27	14.8
มากกว่า 60 ปี	24	13.2
เฉลี่ย 49 ปี สูงสุด 77 ปี และต่ำสุด 22 ปี		
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4	24	13.2
ประถมศึกษาปีที่ 4	121	66.5
ประถมศึกษาปีที่ 5 – 7	23	12.6
มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3	8	4.4
มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 5	4	2.2
ประกาศนียบัตร	2	1.1
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
น้อยกว่า 3 คน	5	2.7
3 – 4 คน	70	38.5
5 – 6 คน	68	37.4
มากกว่า 6 คน	39	21.4
เฉลี่ย 5.20 คน สูงสุด 11 คน และต่ำสุด 1 คน		
การเป็นสมาชิกกลุ่มของเกษตรกร		
กลุ่ม ช.ก.ส.	142	78.0
กรรมการหมู่บ้าน	81	44.5
กลุ่มออมทรัพย์	76	41.8
กลุ่มเกษตรกร	56	30.8
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	37	20.3
กลุ่มผู้ใช้น้ำ	29	15.9
กรรมการ อบต.	11	6.0

4.1.1.2 ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารทางด้านสังคม ผลการศึกษา

(ตารางที่ 4) อภิปรายได้ ดังนี้

1) **สื่อวัสดุที่ให้ความรู้การเกษตร** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนมากได้ระบุสื่อที่ได้รับจากหลายแหล่ง ร้อยละ 80.8 ได้รับจากรายการวิทยุโทรทัศน์ รองลงมาร้อยละ 78.6 ได้รับจากรายการทางหอยกระจายข่าวหมู่บ้าน ร้อยละ 66.5 ได้รับจากรายการวิทยุกระจายเสียง ร้อยละ 57.1 ได้รับจากหนังสือพิมพ์ และร้อยละ 31.9 ได้รับจากเอกสารคู่มือการเกษตร ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาในด้านสื่อสารต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อทางโทรทัศน์ซึ่งเกษตรกรมีไว้แทบทุกครัวเรือน ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติพันธ์ จันทาศรี (2540) แหล่งที่ให้ความรู้ทางการเกษตรมากที่สุดทางสื่อวัสดุได้แก่ การได้รับความรู้ทางการเกษตรจากรายการโทรทัศน์

2) **สื่อบุคคลที่ให้ความรู้การเกษตร** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนมากได้ระบุสื่อที่ได้รับจากหลายแหล่ง ร้อยละ 83.0 ได้รับจากเกษตรกรตำบล รองลงมาร้อยละ 82.4 ได้รับจากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 54.4 ได้รับจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ร้อยละ 32.9 ได้รับจากครูในหมู่บ้าน และร้อยละ 2.4 ได้รับจากพระสงฆ์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ กิตติพันธ์ จันทาศรี (2540) แหล่งที่ให้ความรู้ทางการเกษตรมากที่สุดทางสื่อบุคคลได้แก่ การได้รับความรู้จากเกษตรกรตำบล

3) **การได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบล** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้รับการเยี่ยมเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี สูงสุด 12 ครั้งต่อปี ต่ำสุด 1 ครั้งต่อปี และเกษตรกรร้อยละ 34.6 ได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบล 3-4 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 23.1 ได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบลน้อยกว่า 3 ครั้งต่อปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 19.8 18.7 และร้อยละ 3.8 ได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบล 5-6 ครั้งต่อปี ไม่ได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบล และได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบลมากกว่า 6 ครั้งต่อปี ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่าสภาพการได้รับการเยี่ยมจากเกษตรกรตำบลเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ทั้งนี้อาจเนื่องจากกรมส่งเสริมการเกษตรได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการเยี่ยมของเกษตรกรตำบล ในช่วงปี 2537 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเน้นการเยี่ยมแปลงส่งเสริมสาธิต และสามารถปรับแผนการเยี่ยมได้เท่าที่เป็นจริง ภายใน 1 เดือน เกษตรตำบลไม่เยี่ยมครบทุกหมู่บ้านก็ได้ จึงอาจเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรได้รับการเยี่ยมจำนวนน้อยครั้งต่อปี

4) **การได้รับการเยี่ยมจากหน่วยงานอื่น** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้รับการเยี่ยมจากหน่วยงานอื่นเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี สูงสุด 9 ครั้งต่อปี ต่ำสุด 1 ครั้งต่อปี และเกษตรกรจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 51.1 ได้รับการเยี่ยมน้อยกว่า 3 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 23.6 ได้รับการเยี่ยม 3-4 ครั้งต่อปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.6 8.3 และร้อยละ 4.4 ไม่

เคยได้รับการเยี่ยม ได้รับการเยี่ยม 5-6 ครั้งต่อปี และได้รับการเยี่ยมมากกว่า 6 ครั้งต่อปี ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรได้รับการเข้าเยี่ยมหรือการบริการความรู้ในพื้นที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องน้อยอยู่ คือ เฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขณะนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับตำบลโดยตรง และการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานของรัฐที่ผ่านมามักจะเน้นเกษตรกรที่มีศักยภาพหรือกลุ่มที่ดี เพื่อความสำเร็จของงานเป็นหลัก เกษตรกรรายย่อยหรือผู้ที่มีศักยภาพไม่ดี ซึ่งเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่จะได้รับการบริการจำนวนน้อยครั้งกว่า

5) การตัดสินใจเลือกบริเวณที่ขุดสระน้ำ พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 94.5 ตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง รองลงมาร้อยละ 2.7 ให้เจ้าหน้าที่ช่วยตัดสินใจ ที่เหลือร้อยละ 1.6 และร้อยละ 1.2 มีเพื่อนบ้านช่วยตัดสินใจ และให้ผู้รับเหมาช่วยตัดสินใจ ตามลำดับ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ สมัคร ไพศาลพงษ์ (2539) เรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการปรับปรุงดินเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดขอนแก่น พบว่าการคัดเลือกพื้นที่ขุดบ่อน้ำมีเกษตรกรร้อยละ 60.6 เป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกสถานที่ขุดสระน้ำด้วยตนเอง

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร

ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
สื่อวัสดุที่ให้ความรู้การเกษตร		
โทรทัศน์	147	80.8
หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	143	78.6
วิทยุ	121	66.5
หนังสือพิมพ์	104	57.1
เอกสารคู่มือการเกษตร	58	31.9
สื่อบุคคลที่ให้ความรู้การเกษตร		
เกษตรกรตำบล	151	83.0
เพื่อนบ้าน	150	82.4
เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น	99	54.4
ครู	60	32.9
พระสงฆ์	5	2.4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรกรจำแนกตามปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร (ต่อ)

ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
การได้รับการเยี่ยมจากเกษตรตำบล (ต่อปี)		
ไม่ได้รับ	34	18.7
น้อยกว่า 3 ครั้ง	42	23.1
3-4 ครั้ง	63	34.6
5-6 ครั้ง	36	19.8
มากกว่า 6 ครั้ง	7	3.8
เฉลี่ย 3 ครั้ง สูงสุด 12 ครั้ง และต่ำสุด 1 ครั้ง		
การได้รับการเยี่ยมจากหน่วยงานอื่น (ต่อปี)		
ไม่ได้รับ	23	12.6
น้อยกว่า 3 ครั้ง	93	51.1
3-4 ครั้ง	43	23.6
5-6 ครั้ง	15	8.3
มากกว่า 6 ครั้ง	8	4.4
เฉลี่ย 2 ครั้ง สูงสุด 9 ครั้ง และต่ำสุด 1 ครั้ง		
การตัดสินใจเลือกบริเวณขุดสระน้ำ		
เลือกด้วยตนเอง	172	94.5
เจ้าหน้าที่แนะนำ	5	2.7
เพื่อนบ้านแนะนำ	3	1.6
ผู้รับเหมาแนะนำ	2	1.2

4.1.1.3 การได้รับการฝึกอบรมการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ ผลการศึกษา (ตารางที่ 5) อภิปรายได้ ดังนี้

1) จำนวนผู้ได้รับการฝึกอบรมการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 59.9 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมความรู้การใช้ประโยชน์จากสระน้ำ และส่วนที่เหลือหรือร้อยละ 41.1 เคยได้รับการฝึกอบรมความรู้ในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ

2) หน่วยงานที่อบรมให้ความรู้ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ได้รับความรู้หรือร้อยละ 100.0 ได้รับจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในสังกัด กรมส่งเสริมการเกษตร

ร้อยละ 44.0 ได้รับจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในสังกัดกรมประมง และร้อยละ 26.0 ได้รับจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากสระน้ำของเกษตรกรส่วนมากเกี่ยวข้องกับ 3 หน่วยงานนี้เป็นหลัก

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมความรู้การใช้ประโยชน์จากสระน้ำ

การได้รับการฝึกอบรมความรู้	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
จำนวนผู้ได้รับการฝึกอบรมความรู้ในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ		
ไม่ได้รับ	109	59.9
ได้รับ	73	41.1
หน่วยงานที่ฝึกอบรมให้ความรู้ (n = 73)		
กรมส่งเสริมการเกษตร	73	100
กรมประมง	32	44.0
กรมปศุสัตว์	19	26.0

4.1.2 สภาพพื้นฐานบางประการทางด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลสภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษา (ตารางที่ 6) อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) **จำนวนแรงงานในครัวเรือน** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนแรงงานต่อครัวเรือน เฉลี่ย 3.6 คน สูงสุด 9 คน ต่ำสุด 1 คน และเกษตรกรจำนวนครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50.0 มีแรงงานจำนวน 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 29.7 มีแรงงานจำนวนน้อยกว่า 3 คน ส่วนที่เหลือร้อยละ 16.5 และร้อยละ 3.8 มีแรงงานจำนวน 5-6 คน และมีแรงงานจำนวนมากกว่า 6 คนขึ้นไป ตามลำดับ

2) **การเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือน** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวนหรือร้อยละ 53.8 ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือน และส่วนที่เหลือร้อยละ 42.6 มีการเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือนไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน จากการศึกษาเพิ่มเติมถึงสาเหตุการเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่มาจากค่าใช้จ่ายทางครอบครัวไม่เพียงพอ ซึ่งผลมาจากสภาพสังคมในชนบทได้เปลี่ยนแปลงไป การสร้างงานในชนบทและหารายได้หลังการทำนา จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

3) **จำนวนรายได้เงินสด** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้เงินสด เฉลี่ย 25,351 บาทต่อปี สูงสุด 100,000 บาทต่อปี ต่ำสุด 1,375 บาทต่อปี และเกษตรกรร้อยละ 42.9 มีรายได้เงินสดน้อยกว่า 15,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 24.7 มีรายได้เงินสด 15,000 – 25,000 บาทต่อปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 19.2 8.8 และร้อยละ 4.4 มีรายได้เงินสด 25,001 – 35,000 บาทต่อปี 35,001 - 45,000 บาทต่อปี และมากกว่า 45,000 บาทต่อปีตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 42.9 มีรายได้เงินสดน้อยกว่า 15,000 บาทต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์รายได้ขั้นต่ำความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สอดคล้องกับผลการศึกษาของกรมพัฒนาชุมชน (2540) พบว่าจังหวัดชัยภูมิ ประชากรมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์รายได้ขั้นต่ำ 15,000 บาทต่อปี ร้อยละ 72.0 และร้อยละ 28.0 มีรายได้ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำหรือบรรลุ จปฐ.

4) **เนื้อที่ถือครองการเกษตร** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเนื้อที่ถือครองการเกษตรต่อครัวเรือนเฉลี่ย 24.3 ไร่ สูงสุด 90 ไร่ ต่ำสุด 3 ไร่ และเกษตรกรร้อยละ 38.0 มีเนื้อที่ถือครองการเกษตรจำนวน 10 – 20 ไร่ รองลงมาร้อยละ 23.6 ถือครองจำนวน 21 – 30 ไร่ ส่วนที่เหลือร้อยละ 18.7 10.4 และร้อยละ 9.3 ถือครองจำนวน 31 – 40 ไร่ น้อยกว่า 10 ไร่ และมากกว่า 40 ไร่ขึ้นไปตามลำดับ

5) **การมีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็ก** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.8 ไม่มีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเองและส่วนที่เหลือหรือร้อยละ 35.2 มีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กเป็นของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดเงินทุนในการจัดซื้อเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเอง

6) **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปลูกพืช** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนมากได้ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปลูกพืชฤดูแล้ง ร้อยละ 88.5 ได้แก่ น้ำ รองลงมาร้อยละ 62.1 ได้แก่ เงินทุน ร้อยละ 55.5 ได้แก่ ดิน ร้อยละ 52.1 ได้แก่ แรงงาน และร้อยละ 41.8 ได้แก่ ราคาผลผลิต ปัจจัยน้ำ เงินทุน และดิน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจปลูกพืชฤดูแล้งที่เกษตรกรระบุมากที่สุด

7) **การเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน** ผลการศึกษาเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้สัตว์เลี้ยงที่สำคัญในครัวเรือนมีดังนี้

กระบือ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 67.0 เป็นผู้ไม่เลี้ยงกระบือในครัวเรือน และส่วนที่เหลือร้อยละ 33.0 มีการเลี้ยงกระบือไว้ในครัวเรือนของตนเอง โดยเลี้ยงเฉลี่ย 2.3 ตัวต่อครัวเรือน มีสูงสุด 8 ตัวต่อครัวเรือน และต่ำสุดจำนวน 1 ตัวต่อครัวเรือน

โค พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 75.8 ไม่เลี้ยงโคในครัวเรือนและส่วนที่เหลือร้อยละ 24.2 มีการเลี้ยงโคในครัวเรือน โดยเลี้ยงเฉลี่ย 4.6 ตัวต่อครัวเรือน มีสูงสุด 10 ตัวต่อครัวเรือน และมีต่ำสุดจำนวน 1 ตัวต่อครัวเรือน

อุดร พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 86.5 ไม่เลี้ยงสุกรในครัวเรือน และส่วนที่เหลือร้อยละ 13.2 มีการเลี้ยงสุกรในครัวเรือน โดยเลี้ยงเฉลี่ย 8.5 ตัวต่อครัวเรือน สูงสุด 47 ตัวต่อครัวเรือน และต่ำสุด 2 ตัวต่อครัวเรือน

เปิด พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 59.9 ไม่เลี้ยงเป็ดในครัวเรือน และส่วนที่เหลือร้อยละ 41.1 มีการเลี้ยงเป็ดในครัวเรือน โดยเลี้ยงเฉลี่ย 12.3 ตัวต่อครัวเรือน สูงสุด 70 ตัวต่อครัวเรือน และต่ำสุดจำนวน 2 ตัวต่อครัวเรือน

ไถ่ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 84.1 มีการเลี้ยงไก่ในครัวเรือน และส่วนที่เหลือร้อยละ 15.9 ไม่มีการเลี้ยงไก่ในครัวเรือน โดยมีการเลี้ยงเฉลี่ย 17.5 ตัวต่อครัวเรือน สูงสุด 90 ตัวต่อครัวเรือน และต่ำสุดจำนวน 1 ตัวต่อครัวเรือน ผลการศึกษารังนี้พบว่า เกษตรกรมีการเลี้ยงกระบือไว้ในครัวเรือนมีจำนวนน้อยหรือร้อยละ 33.0 ซึ่งกระบือนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรในไร่นาโดยการใช้แรงงานในการเตรียมดิน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรมีปัญหาเรื่องแรงงานในการดูแลจึงอาศัยการใช้แรงงานจากเครื่องจักรกลได้แก่รถไถ่นาเดินตามในการเตรียมดินเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเลี้ยงกระบือมีสัดส่วนที่ลดลง

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจ	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
จำนวนแรงงานในครัวเรือน		
น้อยกว่า 3 คน	54	29.7
3 - 4 คน	91	50.0
5 - 6 คน	30	16.5
มากกว่า 6 คน	7	3.8
เฉลี่ย 3.6 คน สูงสุด 9 คน และต่ำสุด 1 คน		
การเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือน		
ไม่เคลื่อนย้าย	98	53.8
เคลื่อนย้าย	84	46.2
รายได้เงินสดของเกษตรกร (ต่อปี)		
น้อยกว่า 15,000 บาท	78	42.9
15,000 - 25,000 บาท	45	24.7
25,001 - 35,000 บาท	35	19.2
35,001 - 45,000 บาท	16	8.8

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

สภาพเศรษฐกิจ	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
มากกว่า 45,000 บาท	8	4.4
เฉลี่ย 25,351 บาท สูงสุด 100,000 บาท และต่ำสุด 1,375 บาท		
ขนาดเนื้อที่ถือครองการเกษตร (ต่อครัวเรือน)		
น้อยกว่า 10 ไร่	19	10.4
10 - 20 ไร่	69	38.0
21 - 30 ไร่	43	23.6
31 - 40 ไร่	34	18.7
มากกว่า 40 ไร่	17	9.3
เฉลี่ย 24.3 ไร่ สูงสุด 90 ไร่ และต่ำสุด 3 ไร่		
การมีเครื่องสูบน้ำขนาดเล็กของตนเอง		
ไม่มี	118	64.8
มี	64	35.2
ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกพืชฤดูแล้ง		
ดิน	101	55.5
น้ำ	161	88.5
แรงงาน	95	52.1
เงินทุน	113	62.1
ราคาผลผลิต	76	41.8
การเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน (ต่อครัวเรือน)		
กระบือ		
ไม่มี	122	67.0
มี	60	33.0
เฉลี่ย 2.3 ตัว สูงสุด 8 ตัว และต่ำสุด 1 ตัว		
โค		
ไม่มี	138	75.8
มี	44	24.2
เฉลี่ย 4.6 ตัว สูงสุด 10 ตัว และต่ำสุด 1 ตัว		

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

สภาพเศรษฐกิจ		จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
บุตร	ไม่มี	158	86.8
	มี	24	13.2
	เฉลี่ย 8.5 ตัว สูงสุด 47 ตัว และต่ำสุด 2 ตัว		
เปิด	ไม่มี	109	59.9
	มี	73	41.1
	เฉลี่ย 12.3 ตัว สูงสุด 70 ตัว และต่ำสุด 2 ตัว		
ไถ	ไม่มี	29	15.9
	มี	153	84.1
	เฉลี่ย 17.5 ตัว สูงสุด 90 ตัว และต่ำสุด 1 ตัว		

4.2 สภาพฐานะน้ำและการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร

4.2.1 สภาพฐานะน้ำในไร่นา ผลการศึกษาสภาพสระน้ำในไร่นาที่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง (ตารางที่ 7) อภิปรายได้ ดังนี้

1) **ระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีบ้านพักอาศัยอยู่ห่างจากสระน้ำเฉลี่ย 2.6 กิโลเมตร สูงสุด 6 กิโลเมตร และเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 36.8 พักอาศัยห่างสระน้ำ 1 กิโลเมตร รองลงมาร้อยละ 24.2 พักอาศัยห่างจากสระน้ำ 2 กิโลเมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 19.8 10.4 และร้อยละ 8.8 พักอาศัยห่างสระน้ำน้อยกว่า 1 กิโลเมตร 3 กิโลเมตร และมากกว่า 3 กิโลเมตรขึ้นไปตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากว่าลักษณะการตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรส่วนใหญ่จะรวมกันเป็นกลุ่มก้อนภายในหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ห่างจากไร่นาเป็นส่วนใหญ่ และเป็นลักษณะทางสังคมของชาวชนบทอีสาน

2) **ระดับที่ตั้งของสระน้ำเมื่อเทียบกับผืนนา** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 50.5 สระตั้งอยู่ในระดับเท่ากับผืนนา รองลงมาร้อยละ 26.4 สระตั้งอยู่ในระดับต่ำกว่าผืนนา และร้อยละ 23.1 สระน้ำส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในระดับผืนนา ซึ่งเป็นบริเวณที่มี

ความเหมาะสมต่อการที่รับน้ำเข้าสระและสะดวกต่อการใช้ประโยชน์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ สงวน ปัทมธรรมกุล และคณะ (2539) พบว่า จำนวนสระน้ำมากกว่าร้อยละ 50 จะขุดอยู่ในที่มีระดับสูงกว่าผิวน้ำ

3) **ชนิดของดินบริเวณรอบสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 68.1 เป็นดินร่วนปนทราย รองลงมาร้อยละ 16.5 เป็นดินเหนียว ส่วนที่เหลือร้อยละ 11.0 3.3 และร้อยละ 1.1 เป็นดินทราย ดินร่วน และดินลูกรังตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่สภาพดิน จังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่ราบสูงริมแม่น้ำ ชนิดดินส่วนใหญ่จึงเป็นดินร่วนปนทราย

4) **ความอุดมสมบูรณ์ของดินบริเวณรอบสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 76.4 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 12.1 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ดี และร้อยละ 11.5 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ สภาพดินบริเวณรอบสระน้ำส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ในการทำนา และได้รับการปรับปรุงจากเกษตรกรอยู่เสมอ สภาพดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางเป็นส่วนใหญ่

5) **การปฏิบัติดูแลสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 64.3 ได้ปฏิบัติดูแลสระน้ำอยู่เสมอ และส่วนที่เหลือร้อยละ 35.7 ไม่ได้ปฏิบัติดูแลสระน้ำ สระน้ำส่วนใหญ่เกษตรกรได้ปฏิบัติดูแลในช่วงต้นฤดูฝน และดูแลช่วงการสูบน้ำจับปลาเพื่อจำหน่ายและบริเวณช่วงปลายฤดูฝน หรือต้นฤดูแล้ง

6) **การจัดทำรั้วป้องกันสัตว์** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 56.6 ไม่จัดทำรั้วป้องกันสัตว์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 43.4 ได้จัดทำรั้ว และเกษตรกรส่วนใหญ่ที่จัดทำรั้วจำนวนร้อยละ 44.3 จัดทำด้วยลวดหนาม รองลงมาร้อยละ 35.4 จัดทำด้วยไม้ไผ่ และร้อยละ 20.3 จัดทำโดยใช้ไม้เนื้อแข็ง สภาพการจัดทำรั้วป้องกันสัตว์ส่วนใหญ่ที่จัดทำโดยล้อมรั้วทั้งรอบบริเวณสระน้ำและบริเวณแปลงนา และผลการศึกษาสอดคล้องกับ สงวน ปัทมธรรมกุล และคณะ (2539) เรื่องรายงานโครงการติดตามและประเมินผลโครงการแหล่งน้ำในไร่นา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าจำนวนสระน้ำร้อยละ 40.0 เกษตรกรมีการจัดทำรั้วรอบสระน้ำ

7) **การจัดทำทางรับน้ำเข้าสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรจำนวน ร้อยละ 87.9 ได้จัดทำทางรับน้ำเข้าสระน้ำ และส่วนที่เหลือร้อยละ 12.1 ไม่ได้จัดทำ

จากการศึกษาสังเกตเพิ่มเติม พบว่า สระน้ำที่ไม่ได้จัดทำทางรับน้ำเข้าสระน้ำส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่ลุ่ม หรือสระน้ำนอง สระน้ำทั้งหมดไม่ได้จัดทำทางระบายน้ำส่วนเกินออกจากสระน้ำ และยังพบว่าสระน้ำที่ทางเกษตรกรได้จัดทำทางรับน้ำเข้าสระน้ำ ร่องน้ำจะมีขนาดความกว้างประมาณ 1 – 1.50 เมตร และความลึกประมาณ 0.50 เมตร ซึ่งมีลักษณะขนาดเล็กทำให้การไหลของน้ำมีความแรงเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการกัดเซาะพังทลายได้ นอกจากนี้แล้วยังพบ

ว่ามีเกษตรกรจำนวนเล็กน้อยได้ใช้วัสดุจัดทำทางรับน้ำเข้าสระได้แก่ ท่อซีเมนต์ ซึ่งสามารถลดการชะล้างและการพังทลายของดินบริเวณทางรับน้ำเข้าสระได้ การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับปริญา จินดาประเสริฐ (2530) คู่มือส่งเสริมการฝึกอบรมพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แนะนำไว้ คือ การจัดทำทางรับน้ำ หรือทางระบายน้ำของสระน้ำรับน้ำฝนควรมีความกว้างต่ำสุด 2 เมตร พื้นของทางระบายน้ำอยู่ต่ำกว่าสันคันดินอย่างน้อย 1 เมตร ทางระบายน้ำต้องก่อสร้างด้วย คอนกรีต หิน หรือวัสดุที่ทนต่อการกัดเซาะ

8) **ขนาดความกว้างของสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีขนาดความกว้างของสระน้ำเฉลี่ย 12.6 เมตร สูงสุด 28 เมตร ต่ำสุด 3 เมตร และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 46.2 มีขนาดความกว้างขนาดของสระ 6 – 10 เมตร รองลงมาร้อยละ 38.5 มีขนาดความกว้างของสระน้ำ 11 – 15 เมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.1 2.7 และร้อยละ 0.5 มีขนาดความกว้างของสระน้ำ 16 – 20 เมตร น้อยกว่า 6 เมตร และมากกว่า 20 เมตร ตามลำดับ

9) **ขนาดความยาวของสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีขนาดความยาวของสระน้ำเฉลี่ย 25.2 เมตร สูงสุด 80 เมตร ต่ำสุด 6 เมตร และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 33.0 มีขนาดความยาวของสระน้ำ 16 – 20 เมตร รองลงมาร้อยละ 27.5 มีขนาดความยาวของสระน้ำ 26 – 30 เมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 14.8 13.7 7.1 และร้อยละ 3.9 มีขนาดความยาวของสระน้ำมากกว่า 30 เมตร ยาว 10 – 15 เมตร ยาว 21 – 25 เมตร และยาวน้อยกว่า 10 เมตร ตามลำดับ

10) **ระดับความลึกของสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีระดับความลึกของสระน้ำเฉลี่ย 2.7 เมตร สูงสุด 5 เมตร ต่ำสุด 1 เมตร และกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 65.9 ระดับความลึกของสระน้ำ 3 เมตร รองลงมาร้อยละ 29.7 ระดับความลึกของสระน้ำ 2 เมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 3.3 และร้อยละ 1.1 ระดับความลึกมากกว่า 3 เมตร ขึ้นไปและลึก 1 เมตรตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากความจำกัดของเงินทุนในการขุดสระของเกษตรกรและผลการศึกษาระดับความลึกเฉลี่ยใกล้เคียงกับ ปริญา จินดาประเสริฐ (2530) คู่มือส่งเสริมการฝึกอบรมพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แนะนำระดับความลึกของสระขุด ควรมีความลึกไม่ต่ำกว่า 3 เมตร เพื่อเป็นหลักประกันน้ำไม่เหือดหายไปหมด

11) **ปริมาตรความจุของสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีปริมาตรความจุของสระน้ำเฉลี่ย 639.3 ลูกบาศก์เมตร สูงสุด 2,016 ลูกบาศก์เมตร ต่ำสุด 108 ลูกบาศก์เมตร และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 33.5 มีปริมาตรความจุของสระน้ำ 300 – 450 ลูกบาศก์เมตร รองลงมาร้อยละ 15.7 มีปริมาตรความจุของสระน้ำ 901 – 1,050 ลูกบาศก์เมตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 13.7 12.1 10.0 8.2 และร้อยละ 7.1 มีปริมาตรความจุของสระน้ำ 451 – 600 ลูก

บาศก์เมตร น้อยกว่า 300 ลูกบาศก์เมตร มากกว่า 1,050 ลูกบาศก์เมตรขึ้นไป 601 – 750 ลูกบาศก์เมตร และ 751 – 900 ลูกบาศก์เมตรตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเกษตรกรได้รับการสนับสนุนด้านสินเชื่อตามโครงการต่อครัวเรือนละประมาณ 30,000 บาท และเกษตรกรได้นำไปใช้ในการปรับที่นาและขุดสระน้ำพร้อมกับการปรับขนาดสระน้ำน้อยลง การขุดสระน้ำส่วนใหญ่เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกร เกษตรกรตัดสินใจเลือกบริเวณและขนาดสระน้ำด้วยตนเอง ผลการศึกษาปริมาณความจุของสระน้ำเฉลี่ยน้อยกว่าขนาดที่โครงการกำหนดปริมาณไว้ คือ ขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งมีสาเหตุจากเกษตรกรมีการใช้จ่ายเงินไม่เป็นไปตามแผนการผลิตของเกษตรกรที่วางไว้

12) **ปริมาตรความจุน้ำได้จริงของสระน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีปริมาตรความจุน้ำได้จริงของสระน้ำเฉลี่ย 549.8 ลูกบาศก์เมตรต่อปี สูงสุด 1,769 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ต่ำสุด 102 ลูกบาศก์เมตรต่อปี และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 33.5 มีปริมาตรความจุน้ำได้จริง 250 – 400 ลูกบาศก์เมตรต่อปี รองลงมาร้อยละ 13.7 มีปริมาตรความจุน้ำได้จริง 401 – 550 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ส่วนที่เหลือร้อยละ 13.2 12.6 11.5 9.4 และร้อยละ 6.1 มีปริมาตรความจุน้ำได้จริง 551 – 700 ลูกบาศก์เมตรต่อปี 851 – 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี น้อยกว่า 250 ลูกบาศก์เมตรต่อปี 701 - 850 ลูกบาศก์เมตรต่อปี และมากกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปีตามลำดับ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากสระน้ำส่วนใหญ่เป็นสระน้ำฝน และมีขนาดเล็กซึ่งถ้าปีใดปริมาณฝนตกน้อย สระน้ำจะเก็บกักน้ำจริงได้ในปริมาณที่น้อยด้วย

13) **ความถาวรในการเก็บกักน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 54.4 สระน้ำเก็บกักน้ำไม่ได้ตลอดปี และส่วนที่เหลือร้อยละ 45.6 สระน้ำเก็บกักน้ำได้ตลอดปี เนื่องจากว่าสระน้ำส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและตั้งอยู่ในระดับผิวน้ำ อาจเป็นสาเหตุให้สระน้ำเก็บกักน้ำไม่ได้ตลอดปี และผลการศึกษาสอดคล้องกับ สววน ปัทมธรรมกุล และคณะ (2539) เรื่องรายงาน โครงการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สระน้ำที่ขุดในไร่นา ช่วงหน้าแล้งจะมีน้อยที่สุด จะไม่มีน้ำขังในสระประมาณ 2 สัปดาห์

14) **ลักษณะและคุณภาพของน้ำ** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 62.6 น้ำในสระมีลักษณะและคุณภาพที่ดีเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ รองลงมาร้อยละ 31.3 น้ำในสระมีความขุ่น และน้อยสุกร้อยละ 6.1 น้ำในสระมีรสเค็มและน้ำกร่อย ที่สภาพน้ำส่วนใหญ่มีลักษณะใส และคุณภาพดีเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ เนื่องจากสภาพสระส่วนใหญ่ตั้งอยู่ระดับผิวน้ำ และต่ำกว่าระดับผิวน้ำรับน้ำฝนในฤดูฝนทุกปี และสภาพบริเวณที่ขุดสระน้ำดินเป็นดินร่วนปนทราย ช่วยกรองน้ำให้สะอาดได้ดีก่อนไหลลงในสระน้ำ อาจมีส่วนทำให้น้ำใสสะอาด มีความขุ่นน้อยลง ส่วนความเค็มและน้ำกร่อยนั้น อาศัยการสังเกตบริเวณสระน้ำจะมี

สภาพคาบเกลือขึ้นเป็นข่อม ๆ โดยพบในท้องที่อำเภอห้วยซบ เขตทุ่งกุลาร้องไห้ และผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับ สงวน ปัทมธรรมกุล และคณะ (2539) พบว่า เรื่องรายงานโครงการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่หุดสระน้ำในไร่นาจำนวนร้อยละ 34.9 - 38.3 น้ำในสระจะมีความขุ่นและจำนวนร้อยละ 3.4 - 5.0 น้ำในสระจะมีความเค็มและความกร่อย และความเค็มจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อสระมีอายุการใช้งานมากขึ้น

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพสระน้ำในไร่นา

สภาพของสระน้ำ	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
ระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสระน้ำ		
น้อยกว่า 1 กิโลเมตร	36	19.8
1 กิโลเมตร	67	36.8
2 กิโลเมตร	44	24.2
3 กิโลเมตร	19	10.4
มากกว่า 3 กิโลเมตร	16	8.8
เฉลี่ย 2.6 กิโลเมตร สูงสุด 6 กิโลเมตร และต่ำสุด 0.0 กิโลเมตร		
ระดับที่ตั้งของสระน้ำเมื่อเทียบกับผิวนา		
ระดับสูงกว่าผิวนา	42	23.1
ระดับเท่ากับผิวนา	92	50.5
ระดับต่ำกว่าผิวนา	48	26.4
ชนิดของดินบริเวณรอบสระน้ำ		
ดินร่วนปนทราย	124	68.1
ดินเหนียว	30	16.5
ดินทราย	20	11.0
ดินร่วน	6	3.3
ดินลูกรัง	2	1.1
ความอุดมสมบูรณ์ของดินบริเวณรอบสระน้ำ		
อุดมสมบูรณ์ปานกลาง	139	76.4
อุดมสมบูรณ์ดี	22	12.1
อุดมสมบูรณ์ต่ำ	21	11.5

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพสระน้ำในไร่นา (ต่อ)

สภาพของสระน้ำ	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
การปฏิบัติดูแลสระน้ำ		
ปฏิบัติ	117	64.3
ไม่ปฏิบัติ	65	35.7
การจัดทำรั้วป้องกันสัตว์		
จัดทำ	79	43.4
ไม่จัดทำ	103	56.6
วัสดุที่ใช้	(n = 79)	
ลวดหนาม	35	44.3
ไม้ไผ่	28	35.4
ไม้แป้นรูป	16	20.3
การจัดทำทางรับน้ำเข้าสระน้ำ		
จัดทำ	160	87.9
ไม่จัดทำ	22	12.1
ขนาดความกว้างของสระน้ำ		
น้อยกว่า 6 เมตร	5	2.7
6 - 10 เมตร	84	46.2
11 - 15 เมตร	70	38.5
16 - 20 เมตร	22	12.1
มากกว่า 20 เมตร	1	0.5
เฉลี่ย 12.6 เมตร สูงสุด 28 เมตร และต่ำสุด 3 เมตร		
ขนาดความยาวของสระน้ำ		
น้อยกว่า 10 เมตร	7	3.9
10 - 15 เมตร	25	13.7
16 - 20 เมตร	60	33.0
21 - 25 เมตร	13	7.1
26 - 30 เมตร	50	27.5
มากกว่า 30 เมตร	27	14.8
เฉลี่ย 25.2 เมตร สูงสุด 80 เมตร และต่ำสุด 6 เมตร		

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามสภาพสระน้ำในไร่นา (ต่อ)

สภาพของสระน้ำ	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
ระดับความลึกของสระน้ำ		
ลึก 1 เมตร	2	1.1
ลึก 2 เมตร	54	29.7
ลึก 3 เมตร	120	65.9
ลึกมากกว่า 3 เมตร	6	3.3
เฉลี่ย 2.7 เมตร สูงสุด 5 เมตร และต่ำสุด 1 เมตร		
ปริมาณการเก็บกักน้ำของสระ		
น้อยกว่า 300 ลูกบาศก์เมตร	22	12.1
300 - 450 ลูกบาศก์เมตร	61	33.5
451 - 600 ลูกบาศก์เมตร	25	13.7
601 - 750 ลูกบาศก์เมตร	15	8.2
751 - 900 ลูกบาศก์เมตร	13	7.1
901 - 1,050 ลูกบาศก์เมตร	28	15.4
มากกว่า 1,050 ลูกบาศก์เมตร	18	10.0
เฉลี่ย 639.3 ลูกบาศก์เมตร สูงสุด 2,016 ลูกบาศก์เมตร และต่ำสุด 108 ลูกบาศก์เมตร		
ปริมาณการเก็บกักน้ำได้จริง (ต่อปี)		
น้อยกว่า 250 ลูกบาศก์เมตร	21	11.5
250 - 400 ลูกบาศก์เมตร	61	33.5
401 - 550 ลูกบาศก์เมตร	25	13.7
551 - 700 ลูกบาศก์เมตร	24	13.2
701 - 850 ลูกบาศก์เมตร	17	9.4
851 - 1,000 ลูกบาศก์เมตร	23	12.6
มากกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตร	11	6.1
เฉลี่ย 549.8 ลูกบาศก์เมตร สูงสุด 1,769 ลูกบาศก์เมตร และต่ำสุด 102 ลูกบาศก์เมตร		
ความสามารถการเก็บกักน้ำ		
ไม่ได้ตลอดปี	99	54.4
ได้ตลอดปี	83	45.6
ลักษณะและคุณภาพของน้ำในสระ		
น้ำเหมาะสมต่อการปลูกพืช	114	62.6
น้ำมีความขุ่น	57	31.3
น้ำมีรสเค็ม	11	6.1

4.2.2 สภาพการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นา ผลการศึกษา (ตารางที่ 8) อภิปรายได้ ดังนี้

1) **การปลูกพืชไร่** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 80.2 ไม่ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่ และส่วนที่เหลือร้อยละ 19.8 ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่ สภาพพืชไร่ที่เกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ ข้าวโพด และถั่วลิสง โดยเฉพาะถั่วลิสง ต้องอาศัยเวลาในการเจริญเติบโตประมาณ 3 เดือน หากปริมาณน้ำไม่เพียงพอจะมีผลกระทบต่อ การเจริญเติบโตของพืชได้ ซึ่งเกษตรกรส่วนหนึ่งยังไม่มีความมั่นใจในเรื่องน้ำจะเพียงพอ

2) **การปลูกพืชผัก** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 57.1 ไม่ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผัก และส่วนที่เหลือร้อยละ 42.9 ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผัก เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผัก อาจเนื่องจากส่วนมากยังไม่เคยผ่านการฝึกอบรมการใช้ประโยชน์จากสระน้ำ

3) **การปลูกข้าว(นาปี)** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 90.7 ใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าว และส่วนที่เหลือร้อยละ 9.3 ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าวนาปี กล่าวคือ สาเหตุที่เกษตรกรร้อยละ 9.3 (จำนวน 17 ราย) ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกข้าว (นาปี) เนื่องจากระดับที่ตั้งของสระน้ำเมื่อเทียบกับผืนนา ต่ำกว่าผืนนาหรือนาลุ่ม เป็นบริเวณที่น้ำท่วมในช่วงฤดูการทำนา เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากสระน้ำเป็นบ่อล่อปลาตามธรรมชาติ

4) **การปลูกไม้ผล** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 53.9 ได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ผล และส่วนที่เหลือร้อยละ 46.1 ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ผล เกษตรกรส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ผลจากทางราชการ เพื่อใช้ปลูกตามบริเวณสระน้ำในไร่นา

5) **การเลี้ยงสัตว์** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 77.5 ได้ใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ และส่วนที่เหลือร้อยละ 22.5 ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากสระน้ำในไร่นาเป็นแหล่งน้ำสุดท้ายที่เก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เกษตรกรจึงอาศัยแหล่งน้ำดังกล่าวในการเลี้ยงโค กระบือ ในระหว่างช่วงฤดูแล้งเป็นที่ค้ำน้ำของสัตว์เลี้ยง

6) **การเลี้ยงปลา** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 56.6 ได้ใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงปลา และเกษตรกรร้อยละ 43.4 ไม่เลี้ยงปลา แต่อาศัยสระน้ำในไร่นาเป็นบ่อล่อปลาตามธรรมชาติ เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อสระน้ำเป็นแหล่งผลิตอาหารใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลาและบ่อคักปลาตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคเป็นหลัก ส่วนที่เหลือก็จำหน่ายภายในหมู่บ้าน โดยจะจับปลาในช่วงฤดูแล้งหลังการเกี่ยวข้าวโดยใช้เครื่องสูบน้ำจับปลาเพียงครั้งเดียว

7) การอุปโภค พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ร้อยละ 93.4 ได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค และส่วนที่เหลือร้อยละ 6.6 ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค ส่วนใหญ่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากสระน้ำในช่วงฤดูการทำนาเพื่อชำระร่างกายและทำความสะอาดอุปกรณ์การเกษตร

โดยสรุปแล้วเกษตรกรได้มีการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกพืชไร่ พืชผัก ข้าว ไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา และการบริโภค นับว่าสระน้ำในไร่นาเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกต่อเกษตรกรผู้ร่วมโครงการเป็นอย่างมาก ซึ่งการศึกษารังนี้สอดคล้องกับ พิเชษฐ์ เหลืองทองคำ (2530) ประสิทธิ์ ประทองศรี และคณะ (2537) สงวน ปัทมธรรมกุล และคณะ (2539) และสมักร ไพบูลพงษ์ (2539) กล่าวคือ วิถีชีวิตของประชาชนและเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำขนาดเล็ก และสระน้ำในไร่นา พบว่ามีการใช้ประโยชน์ไปในแนวเดียวกันคือใช้ในการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา การอุปโภค-บริโภค และเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นา

การใช้ประโยชน์	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
การปลูกพืชไร่		
ไม่ใช้	146	80.2
ใช้	36	19.8
การปลูกพืชผัก		
ไม่ใช้	104	57.1
ใช้	78	42.9
การปลูกข้าว		
ไม่ใช้	17	9.3
ใช้	165	90.7
การปลูกไม้ผล		
ไม่ใช้	84	46.1
ใช้	98	53.9
การเลี้ยงสัตว์		
ไม่ใช้	41	22.5
ใช้	141	77.5

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นา (ต่อ)

การใช้ประโยชน์	จำนวน (n = 182)	ร้อยละ (100.0)
การเลี้ยงปลา		
ไม่ใช้ (เป็นบ่อล่อปลา)	79	43.4
ใช้เลี้ยงปลา	103	56.6
การอุปโภค		
ไม่ใช้	12	6.6
ใช้	170	93.4

4.2.2.1 ขนาดเนื้อที่และจำนวนปลาในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นา

ผลการศึกษาขนาดเนื้อที่และจำนวนปลาที่ปล่อยเลี้ยงของกลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาในการปลูกพืชไร่ พืชผัก ข้าว ไม้ผล และจำนวนปลาที่ปล่อยเลี้ยง (ตารางที่ 9) อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) **เนื้อที่ปลูกพืชไร่** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชไร่ ใช้พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 0.78 ไร่ ปลูกสูงสุด 2 ไร่ ปลูกต่ำสุด 0.25 ไร่ และเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 63.9 ปลูกพืชไร่ 0.5 - 1 ไร่ รองลงมาร้อยละ 25.0 ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่ และน้อยสุดร้อยละ 11.1 ปลูกมากกว่า 1 ไร่

2) **เนื้อที่ปลูกพืชผัก** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชผัก ใช้พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 0.57 ไร่ ปลูกสูงสุด 2 ไร่ ปลูกต่ำสุด 0.25 ไร่ และเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 51.3 ปลูกพืชผักน้อยกว่า 0.5 ไร่ รองลงมาร้อยละ 43.6 ปลูก 0.5 - 1 ไร่ และน้อยสุดร้อยละ 5.1 ปลูกมากกว่า 1 ไร่

3) **เนื้อที่ปลูกข้าว** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกข้าว ใช้พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 1.94 ไร่ ปลูกสูงสุด 8 ไร่ ปลูกต่ำสุด 0.25 ไร่ และเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 46.1 ปลูกข้าว 1 - 2 ไร่ รองลงมาร้อยละ 28.5 ปลูกมากกว่า 2 ไร่ และน้อยสุด ร้อยละ 25.4 ปลูกน้อยกว่า 1 ไร่

4) **เนื้อที่ปลูกไม้ผล** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกไม้ผล ใช้พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 0.90 ไร่ ปลูกสูงสุด 5 ไร่ ปลูกต่ำสุด 0.25 ไร่ และเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 53.1 ปลูกไม้ผล 0.5 - 1 ไร่ รองลงมาร้อยละ 35.7 ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่ และน้อยสุดร้อยละ

11.2 ใช้ปลุกมากกว่า 1 ไร่

5) **จำนวนปลาที่ปล่อยเลี้ยง** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่เลี้ยงปลา ได้นำปลามาปล่อยเลี้ยงเฉลี่ยจำนวน 3,221.4 ตัวต่อบ่อ เลี้ยงสูงสุด 9,000 ตัวต่อบ่อ เลี้ยงต่ำสุด 100 ตัวต่อบ่อ และเกษตรกรส่วนมาก ปล่อยละ 40.8 ปล่อยปลาเลี้ยง 1,000 – 2,500 ตัวต่อบ่อ รองลงมาปล่อยละ 21.4 ปล่อยปลาเลี้ยง 2,501 – 4,000 ตัวต่อบ่อ ส่วนที่เหลือปล่อยละ 15.5 12.6 9.7 ปล่อยปลาเลี้ยงมากกว่า 5,500 ตัวต่อบ่อ 4,001 – 5,500 ตัวต่อบ่อ และน้อยกว่า 1,000 ตัวต่อบ่อตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามขนาดเนื้อที่และจำนวนปลาที่เลี้ยง ในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นา

ขนาดเนื้อที่ปลูกพืช/ปลาที่เลี้ยง	จำนวน	ร้อยละ
เนื้อที่ปลูกพืชไร่	(n = 36)	(100.0)
ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่	9	25.0
0.5 - 1 ไร่	23	63.9
ปลูกมากกว่า 1 ไร่	4	11.1
เฉลี่ย 0.78 ไร่ สูงสุด 2 ไร่ และต่ำสุด 0.25 ไร่		
เนื้อที่ปลูกพืชผัก	(n = 78)	(100.0)
ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่	40	51.3
0.5 - 1 ไร่	34	43.6
ปลูกมากกว่า 1 ไร่	4	5.1
เฉลี่ย 0.57 ไร่ สูงสุด 2 ไร่ และต่ำสุด 0.25 ไร่		
เนื้อที่ปลูกข้าว	(n = 165)	(100.0)
ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่	42	25.4
0.5 - 1 ไร่	76	46.1
ปลูกมากกว่า 1 ไร่	47	28.5
เฉลี่ย 1.94 ไร่ สูงสุด 8 ไร่ และต่ำสุด 0.25 ไร่		

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามขนาดเนื้อที่และจำนวนปลาที่เลี้ยง
ในการใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไรนา (ต่อ)

ขนาดเนื้อที่ปลูกพืช/ปลาที่เลี้ยง	จำนวน	ร้อยละ
เนื้อที่ปลูกไม้ผล	(n = 98)	(100.0)
ปลูกน้อยกว่า 0.5 ไร่	35	35.7
0.5 - 1 ไร่	52	53.1
ปลูกมากกว่า 1 ไร่	11	11.2
เฉลี่ย 0.90 ไร่ สูงสุด 5 ไร่ และต่ำสุด 0.25 ไร่		
จำนวนปลาที่เลี้ยง (ต่อบ่อ)	(n = 103)	(100.0)
ปล่อยน้อยกว่า 1,000 ตัว	10	9.7
1,000 - 2,500 ตัว	42	40.8
2,501 - 4,000 ตัว	22	21.4
4,001 - 5,500 ตัว	13	12.6
ปล่อยมากกว่า 5,500 ตัว	16	15.5
เฉลี่ย 3,221.4 ตัว สูงสุด 9,000 ตัว และต่ำสุด 100 ตัว		

4.2.2.2 วิธีการนำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืช

ผลการศึกษาวิธีการนำน้ำจากสระน้ำมาใช้ประโยชน์ของเกษตรกรในกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากสระน้ำด้วยวิธีการใช้แรงงาน การใช้เครื่องขนค้ และการใช้แรงงานกับเครื่องขนค้ร่วมกัน เพื่อการปลูกพืชไร่ การปลูกพืชผัก การปลูกข้าว และการปลูกไม้ผล (ตารางที่ 10) อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) **การปลูกพืชไร่** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชไร่จำนวนร้อยละ 66.7 นำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยอาศัยเครื่องขนค้สูบน้ำ รองลงมาร้อยละ 22.2 อาศัยแรงคน และน้อยสุตร้อยละ 11.1 อาศัยแรงคนกับเครื่องขนค้ร่วมกัน

2) **การปลูกพืชผัก** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชผักจำนวนร้อยละ 64.1 นำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยอาศัยแรงคน รองลงมาร้อยละ 20.5 อาศัยแรงคนกับเครื่องขนค้ และน้อยสุตร้อยละ 15.4 อาศัยเครื่องขนค้

3) การปลูกข้าว พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกข้าวนาปีจำนวนร้อยละ 87.8 นำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยอาศัยเครื่องขุด ส่วนที่เหลือร้อยละ 12.2 อาศัยแรงงานคน

4) การปลูกไม้ผล พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกไม้ผลจำนวนร้อยละ 87.6 นำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยอาศัยแรงงานคน และส่วนที่เหลือร้อยละ 12.4 ใช้แรงงานคนกับเครื่องขุดร่วมกัน ผลการศึกษาโดยสรุปพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ใช้วิธีการนำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผัก และไม้ผล ด้วยวิธีอาศัยแรงงานคน และการนำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาปลูกพืชไร่และปลูกข้าว ด้วยวิธีการใช้เครื่องขุดสูบน้ำ

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามวิธีการนำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืช

การใช้ประโยชน์	วิธีการนำน้ำจากสระน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์							
	ใช้แรงงานคน		ใช้เครื่องขุด		ใช้แรงงานคน กับเครื่องขุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การปลูกพืชไร่ (n = 36)	8	22.2	24	66.7	4	11.1	36	100.0
การปลูกพืชผัก (n = 78)	50	64.1	12	15.4	16	20.5	78	100.0
การปลูกข้าว (n = 165)	20	12.2	145	87.8	0	0.0	165	100.0
การปลูกไม้ผล (n = 98)	86	87.6	0.0	0.0	12	12.4	98	100.0
รวม	164	43.5	181	48.0	32	8.5	377	100.0

4.2.2.3 จำนวนผลผลิตเฉลี่ยในการปลูกพืช

ผลการศึกษาเกษตรกรในกลุ่มที่ปลูกพืชได้รับผลผลิตเฉลี่ยจากการปลูกพืชไร่ พืชผัก และข้าว (ตารางที่ 11) อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) **การปลูกพืชไร่** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพดหวาน และถั่วลิสง มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ดังนี้ ผลผลิตจากการปลูกข้าวโพดหวานเฉลี่ย 1,005 กิโลกรัมต่อไร่ และผลผลิตจากการปลูกถั่วลิสงเฉลี่ย 283 กิโลกรัมต่อไร่

2) **การปลูกพืชผัก** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกพืชผักจำนวน 6 ชนิด มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ กล่าวคือ ผักกาดเฉลี่ย 468 กิโลกรัมต่อไร่ หอมกระเทียมเฉลี่ย 680 กิโลกรัมต่อไร่ ถั่วฝักยาวเฉลี่ย 345 กิโลกรัมต่อไร่ แดงร้านเฉลี่ย 915 กิโลกรัมต่อไร่ พริกเฉลี่ย 404 กิโลกรัมต่อไร่ และมะเขือเปาะเฉลี่ย 626 กิโลกรัมต่อไร่

3) **การปลูกข้าว** พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ปลูกข้าว (นาปี) ชนิด ข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 และข้าวเจ้ามะลิ 105 มีผลผลิตรวมทั้งหมด มีผลผลิตเฉลี่ย 410 กิโลกรัมต่อไร่

ผลการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่า สภาพผลผลิตพืชไร่ พืชผัก และข้าว ให้ผลผลิตที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากสภาพการปลูกพืชของเกษตรกรอาศัยน้ำจากสระน้ำในโครงการอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ทำให้การเจริญเติบโตสม่ำเสมอ

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามจำนวนผลผลิตเฉลี่ยในการปลูกพืช

ชนิดพืช	จำนวน	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กิโลกรัม)
การปลูกพืชไร่	(n = 36)	
ข้าวโพดหวาน	26	1,005
ถั่วลิสง	10	283
การปลูกพืชผัก	(n = 78)	
ผักกาด	50	468
หอม - กระเทียม	30	680
ถั่วฝักยาว	19	345
แดงร้าน	14	915
พริก	7	404
มะเขือเปาะ	5	626
การปลูกข้าว	(n = 165)	
ข้าวนาปี	165	410